Ольга Бойко
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

БУКВАР ЯК ОСНОВНИЙ ПІДРУЧНИК НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ЛІКВІДАЦІЇ НЕПИСЬМЕННОСТІ (20 РР. ХХ СТ.)

Розвиток освіти в Україні завжди супроводжувався змінами, перетвореннями і нововведеннями, що в подальшому впливали на розвиток суспільства. У нашому дослідженні йдеться про роль навчальної літератури, зокрема букваря, в період ліквідації неписьменності у 20-30 рр. ХХ століть.

Як відомо, одним з етапів боротьби з неписьменністю було створення ВНК л/н (Всеросійської надзвичайної комісії з ліквідації неписьменності) (1920-1930) – спеціальної організації при Наркомпросі РСФСР, яка керувала навчанням неписьменних та малописьменних та базувалася на вже накопиченому досвіді, у тому числі і в питаннях формування кадрів ліквідаторів. Недаремно одним з відділів ВНК л/н був редакційно-методичний відділ, завдання якого безпосередньо полягали організації системи підготовки ліквідаторів. У програмі ВНК л/н прямо було вказано, що редакційно-методичний відділ повинен займатися підготовкою кадрів, випуском методичних посібників та букварів. Оскільки неможливо було розвернути масове навчання грамоті, не забезпечивши лікпункти необхідною кількістю букварів для дорослих.

Саме видання і розповсюдження навчально-методичної допомоги, програм для шкіл грамоти було одним з основних завдань ВНК л/н. На першому ж засіданні комісії, присвяченому виданню букваря, Н.К. Крупська запропонувала прийняти за основу буквар Д.Ю. Елькіної «Геть неписьменність» [4, 152].

У 1923 р. під керівництвом М.І. Калініна було створено організацію для сприяння лікнепу .ОДН « ***Долой неграмотность!***

Мобілізація широких мас неграмотного населення вимагала багато часу, тому керівництвом ОДН, як попередній метод розповсюдження індивідуально-групового підходу, було

вирішено розпочати розповсюдження букваря, перш за все в сільських районах. В грудні 1924 р. ОДН висунуло особливе гасло: «Ти навчив безграмотного, озброїв букварем?», який Н.К. Крупська звела до ще більш лаконічної форми – «Буквар – в село!». Це було сприйнято всіма органами з боротьби з неписьменністю як наказ до дії. Першою на цю вказівку відгукнулася періодична преса. 21 грудня 1924 р. газета «Робоча Москва» писала: «Кожному неграмотному буквар – палиця в підмогу на широкому шляху» [2].

Цей заклик повинен був отримати матеріальне підкріплення, оскільки постало питання про широке видання букварів. Державні органи теж не залишилися осторонь. Госполітіздат протягом 1925 р. надав в розпорядження ВНК л/н декілька сотень тисяч букварів, а Наркомат пошти і телеграфу забезпечив їхню безкоштовну розсилку по всій країні.

Основне завдання ОДН полягало у складанні і виданні нових букварів, програм і інших навчальних посібників для лікпунктів. Спеціально для цих цілей було створено видавництво «Геть неписьменність». Відомо також, що комісії на місцях теж приділяли увагу справі видання навчальних посібників для дорослих [3 с.4].

Сам по собі буквар ніяк не міг вирішити питання боротьби з неграмотністю. Чотири мільйони букварів, які були відправлені по лінії ОДН в село, чекали ліквідаторів. Поки що ОДН цю роботу могло здійснювати тільки закликом до громадськості. Тому на початку 1925 р. їм через свої друкарські органи було поширено звернення до всього грамотного та свідомого населення такого змісту: «Грамотний! Передай буквар безграмотному, переконай його узятися за грамоту, допоможи йому в його навчанні...» [1 с. 3-5].

Основна мета шкіл лікнепу полягала в навчанні елементарної грамотіи дорослого населення. Зокрема від випускника лікпункту вимагалося читання букваря.

Взагалі на наступних етапах ліквідації неписьменності використовувалося декілька підручників:

1) букварі;

2) книги для читання;

3) підручники з окремих предметів.

Букварі, розроблені за комплексними програмами (як відомо, протягом багатьох років школи лікнепу працювали саме за ними), містили в собі матеріали для читання, письма та рахунку одночасно, замінюючи таким чином підручники з окремих предметів. Тому їх неможливо назвати букварями в сучасному сенсі слова, вірніше було б говорити про них як про початковий підручник для шкіл лікнепу. Але з метою дотримання принципу історизму в дослідженні ми визнали доречним називати їх саме так, як вони іменувалися в той період.

Отже, за результатами проведеного дослідження вдалося з'ясувати, що буквар, будучи першим і основним підручником в системі лікнепів на початковому етапі (20 рр. ХХ ст.), у навчанні безграмотного дорослого населення.

Список використаних джерел

1. За грамоту. – 1925. – № 1-2.
2. Робоча Москва. – 1924. – 21 грудня.
3. Доповідь А.В.Луначарського на Пленумі ЦК РЛКСМ «Про ліквідацію неписьменності серед молоді» // Культурне будівництво в РРФСР. 1917-1927. Т. 1. Ч. 2. З. 134.

КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций, пленумов ЦК: В 6 томах. – М.: Изд. полит. лит-ры., 1954-1985.